

Б.А. Дадашев,
доктор екон. наук, доцент,
Севастопольського інституту банківської справи
Української академії банківської справи
Національного банку України

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Висвітлено та конкретизовано основні проблеми стабілізації та подальшого розвитку інвестиційної активності сільського господарства. Узагальнено та обґрунтовано головні індикатори та стратегічні напрями інвестиційної діяльності в сільському господарстві.

Показники обсягів залучених інвестицій без детального обґрунтування можливостей їх максимально ефективного освоєння не можуть бути адекватними критеріями оцінки рівня економічного розвитку регіонів, галузей економіки, держави, їх конкурентоспроможності, можливості розв'язання глобальних проблем забезпечення суспільного добробуту.

На сучасному етапі економіка України, у т. ч. її агропромисловий комплекс, перебувають у стані перманентної кризи. Структурні, міжгалузеві диспропорції, що накопичилися в національному господарстві впродовж десятиліть, негативно впливають на розвиток інвестиційного процесу, передусім у агропромисловому виробництві. Актуальність пошуку інструментів стимулювання притоку інвестиційних ресурсів у агропромисловий комплекс зростає за необхідності усунення впливу фінансової кризи, збереження існуючих темпів економічного зростання й не допущення подальшого зниження життєвого рівня населення.

Проблемам розвитку інвестиційних процесів на макrorівні держави та мезорівні галузевого виробництва присвячені наукові праці В. Алексійчука, О. Гаврилюка, А. Гайдуцького, М. Герасимчука, Б. Губського, С. Гуткевич, М. Дем'яненка, І. Караваєвої, М. Кісіля, П. Лайка, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова та ін. В їх публікаціях досліджуються актуальні складові цієї багатопланової проблеми, яка має визначальний характер для виходу аграрного сектору з кризового стану, відновлення матеріально-ресурсного потенціалу забезпечення розвитку конкурентоспроможного виробництва. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, ряд пи-

тань, пов'язаних з особливостями інвестування в АПВ, залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є аналіз динаміки та оцінка перспектив інвестиційного розвитку сільськогосподарського виробництва України.

Нині сільське господарство потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела товаровиробників недостатні для забезпечення їх потреб. Іноземні інвестиції в аграрний сектор економіки залучаються в обмежених обсягах, а їх частка в загальних вкладеннях поки що незначна [1].

У 2010 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5986,0 млн дол. США прямих інвестицій. Із країн ЄС надійшло 4605,8 млн дол. США (76,9 % загального обсягу), із країн СНД — 849,2 млн дол. США (14,2 %), з інших країн світу — 531,0 млн дол. США (8,9 %). Водночас капітал нерезидентів зменшився на 809,7 млн дол. США. Інвестування здійснювалось переважно у вигляді грошових внесків, які становили 5684,8 млн дол. США або 95,0 % загального обсягу. Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, втрат, курсової різниці тощо за 2010 р. становив 4655,0 млн дол. США. Обсяги вкладення капіталу з Кіпру зросли на 909 млн дол. США), Російської федерації — на 836,4, Нідерландів — на 753,3, Франції — на 736,3, Німеччини і Швеції на 475, 0 і 454,1 млн дол. США відповідно. Ці країни забезпечили майже 90 % приросту іноземного капіталу в Україні [2;3].

На підприємствах промисловості зосереджено 31,4 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну, у фінансових установах — 32,5 %, у сільськогосподарських підприємствах — лише 2,0 %, а в підприємствах харчової промисловості — 4,2 %.

Приріст іноземного капіталу на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність становив 2628,5 млн дол. США, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям — 485,6, торгівлю, ремонт автомобілів,

побутових виробів і предметів особистого споживання – 447,9, на промислових підприємствах – 766,2 млн дол. США. У сфері АПВ цей показник мав незначну позитивну динаміку, що становила лише 2,7 %.

Протягом 2010 р. до агропромислового комплексу України було залучено 2692,4 млн дол. США прямих іноземних інвестицій. З них 1792,1 млн дол. США (4,7 %) вкладено у 769 підприємств харчової та переробної промисловості та 836,3 млн дол. США (2,2 %) у 668 сільськогосподарських підприємств. Приріст іноземного капіталу за 2010 р. становив 71 млн дол. США, що в 3,4 раза менше, ніж в докризовий період 2008 року. При цьому інвестиційні вкладення у харчову промисловість досягли 1858,7 млн дол. США. Обсяг залучення іноземних інвестицій у сільське господарство був на рівні 833,7 млн дол. США, що на 30,3 млн дол. США більше рівня 2009 р.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в Україну, на 1 січня 2011 р. надійшов у сумі 44708,0 млн дол. США, що на 11,6 % більше 2010 р. і з розрахунку на одну особу становив 978,5 дол. США [4].

За рахунок усіх джерел фінансування 2011 р. у сільському господарстві України освоєно інвестицій на суму 2250 млн дол. США, що на 32 % більше порівняно з попереднім роком. Власні кошти товаровиробників у структурі інвестицій в основний капітал сільського господарства становили 70 %, кредити – 23, кошти державного бюджету – 2, інші джерела – 5 %.

Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал сільськогосподарського виробництва, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у I кварталі 2011 р. освоєно 62,4 % капіталовкладень. Частка залучених і запозичених коштів, у т. ч. кредитів банків та інших позик, коштів іноземних інвесторів, у загальних обсягах капіталовкладень становила 16,1 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів здійснено 6,8 % інвестицій в основний капітал.

Формування сприятливого інвестиційного клімату, збільшення обсягів інвестицій є передумовою поступового відновлення економічного зростання країни. Тому інвестиційна державна політика має базуватись на комплексному підході, що поєднує механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів та галузей, насамперед АПВ. Водночас процес нарощення обсягів інвестицій у національну економіку стримує ряд таких чинників, як:

– непослідовна інвестиційна політика держави в аграрній сфері з переважанням принципів залишко-

вого виділення бюджетних коштів та недосконалість механізмів їх використання;

– нерозвинена інноваційна інфраструктура, надмірний знос і відсутність умов не лише розширеного, а й простого відтворення основних засобів;

– монополізм переробників на ринках сільськогосподарської продукції та посередників, що зумовлює високі трансакційні витрати;

– низький рівень дохідності сільськогосподарських підприємств і несприятливі умови для ведення малого бізнесу на селі;

– низька ліквідність інвестицій та невирішеність проблеми іпотеки;

– недосконалий механізм економічних відносин між галузями, що призводить до низької рентабельності капіталу та недостатньої інвестиційної привабливості аграрного сектору, що негативно впливає на формування і розширене відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства.

Проблема інвестиційного забезпечення розвитку галузі є найбільш гострою серед малих і середніх сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств. Досягнення позитивних зрушень у цьому напрямі найбільшою мірою залежить від використання місцевих можливостей інвестиційного забезпечення. Однак такі можливості в більшості регіонів і територій обмежені. Тому проблема інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства і села набуває масштабності. Розв'язання її має національне значення і потребує консолідації зусиль усіх ланок і сфер виробництва, соціуму, органів державної влади та управління економікою. Вченими ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року, де визначено сукупність індикаторів, що сприятимуть повному забезпеченню потреб розвитку сільського господарства в інвестиційних ресурсах [5]. Найголовніші з них представлено на рис.

Стратегічними напрямами розвитку сільського господарства України на період до 2020 року визначено прогнози обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства та основні джерела їх фінансування (табл.) [5, с. 178].

На основі проведеного аналізу визначено основні соціально-економічні, економіко-правові та фінансово-економічні проблеми залучення інвестицій у сільське господарство.

Серед соціально-економічних проблем найсуттєвішими є: відсутність основних заходів щодо реалізації стратегічних напрямів залучення інвестицій,

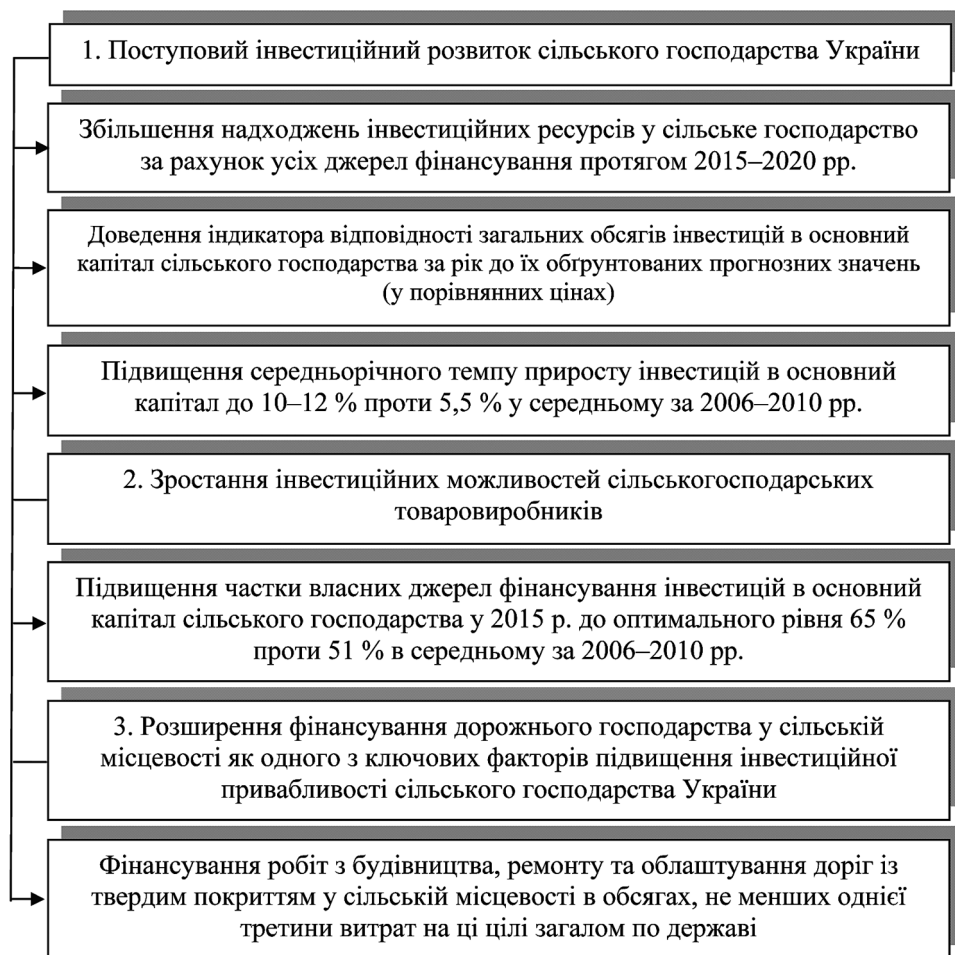

Рис. Головні індикатори інвестиційного розвитку сільського господарства України

механізмів розвитку підприємництва, інфраструктури у сільській місцевості, інформаційного забезпечення, функціонування та регулювання ринку землі, іпотечного кредитування.

Економіко-правові проблеми включають: недосконалість нормативно-правової бази; високу вірогідність політичних ризиків; значний рівень тінізації економіки та корупції; відсутність системи економічної, екологічної, наукової, ринкової, фінансової інформації, налагодженої системи збуту сільськогосподарської продукції; високий рівень ризику для інвесторів; низьку платоспроможність населення.

Фінансово-економічні проблеми охоплюють відсутність ефективних механізмів короткострокового і довгострокового кредитування підприємств галузі та низький рівень розвитку лізингового ринку.

Формування сприятливого інвестиційного клімату в ринковій економіці має відбуватися як на макро-, так і на регіональному та галузевому рівнях шляхом об'єктивного оцінювання існуючих проблем, пошуку шляхів поліпшення ситуації та подальшої

оптимізації сукупності політичних, правових, економічних, соціальних, організаційних, інформаційних факторів.

Для розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства передбачається:

- удосконалення інвестиційної політики держави шляхом переорієнтації її на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, посилення ролі інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та удосконалення механізмів її реалізації, покращення умов для залучення зовнішніх інвестицій в агропромислове виробництво та розвиток сільських територій;

- формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1;

- удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом надання їй на зворотній основі, недопущення випадків необґрунтованого виділення

Прогноз інвестицій в основний капітал сільського господарства та основних джерел їх фінансування на період до 2020 р. (у цінах 2010 р., млрд грн)

Рік	Інвестиції у сільське господарство			
	всього	за рахунок власних коштів с-г. товаровиробників	залучених та інших джерел	
<i>Факт</i>				
2008	16,7	8,2	8,5	
2009	9,3	6,1	3,2	
2010	12,1	8,0	4,1	
2011	18,0	12,6	5,4	
<i>Прогноз</i>				
2015	песимістичний варіант	22,0	14,0	8,0
	оптимістичний варіант	30,0	19,6	10,4
2020	песимістичний варіант	32,0	20,6	11,4
	оптимістичний варіант	45,0	30,0	15,0

і нецільового використання коштів, переорієнтація підтримки на потреби малого і середнього бізнесу, збільшення фінансування інвестицій у розвиток установ бюджетної сфери сільських територій до рівня їх потреб;

— першочергового використання коштів державного бюджету на розвиток сортовипробувальних, сортодослідних, племінних, навчальних закладів, зрошувальної меліорації, заліснення земель, що виводяться із сільськогосподарського обороту, впровадження ґрунтозахисних систем обробітку ґрунту з контурною організацією території;

— формування механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств;

— створення умов для пріоритетного розвитку тваринництва, насамперед м'ясного та молочного скотарства за рахунок коштів державного бюджету, кредитів та капіталу інвесторів;

— забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство;

— усунення перешкод у діяльності іноземних інвесторів у сільському господарстві з дотриманням національних інтересів;

— сприяння процесу створення на обезлюднених сільських територіях відокремлених фермерських і родових садіб та їх автономного ресурсного забезпечення;

— надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку, що згідно із законодавством передбачає пільги інвесторам;

— посилення рівня захисту прав інвесторів, а також власників земельних ділянок і майнових об'єктів;

— спрямування на будівництво, ремонт та облаштування доріг у сільській місцевості не менше третини надходжень до дорожніх фондів;

— здійснення заходів щодо забезпечення фінансування розвитку матеріально-технічної бази наукових установ агропромислового комплексу на рівні не менше 6 % від вартості їх основних засобів.

Висновки. Виважена державна інвестиційна політика в аграрній сфері має стати одним із найголовніших напрямів виходу з виробничої, фінансової й матеріально-технічної стагнації аграрної сфери економіка. Держава має суттєво впливати на мотивацію розвитку інвестиційної діяльності в АПВ шляхом економічно обґрунтованого використання таких важелів регулювання, як податкова, бюджетна, грошово-кредитна, антимонопольна й цінова політика. Розв'язання проблем інвестиційного розвитку сприятиме раціональному та ефективному використанню залучених коштів, контролю їх руху і своєчасному поверненню.

Використані джерела

1. *Гайдуцький А.П.* Формування аграрного ринку — шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. П. Гайдуцький. — Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/92/35/>.
2. *Даниленко А.А.* Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) / А. А. Даниленко // *Фінанси України*. — 2009. — № 1. — С. 127—137.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік. — К.: Держкомстат України, 2011. — 628 с.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]. — [2-е вид., перероб. і допов.]. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 218 с.